

УДК 595.

В.С. ПУШКАР, А.М. ЗАМОРОКА, Р.М. ЖИРАК

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Інститут природничих наук
вул. Галицька, 201, м. Івано-Франківськ, 76018

ДО ФАУНИ ДЕЯКИХ ТАКСОНІВ КОМАХ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ ЧАСТИНИ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ключові слова: фауна, біологічне різноманіття, жуки-вусачі (*Cerambycidae*), туруни (*Carabidae*), джмелі (*Bombus*)

key words: fauna, biological diversity, *Cerambycidae*, *Carabidae*, *Bombus*

V.S. PUSHKAR, A.M. ZAMOROKA, R.M. ZHYRAK

TO THE FAUNA OF SOME INSECTA TAXONS IN THE SOUTH-WEST PART OF IVANO-FRANKIVSK REGION

V.Stefanyk Precarpathian National University,
Institute of natural sciences

201 Halytska Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine

The fauna of some Insecta taxons, particularly families of *Carabidae*, *Cerambycidae* and genus *Bombus* in south-west part of the Ivano-Frankivsk region was investigated. It was established 9 new species of *Carabidae* for Nature reserve „Gorgany”, and new places of occurrences of 54-th from 58 of the *Cerambycidae* species were founded.

Біотичне різноманіття України загалом та ентомофауна зокрема є її національним багатством. Його збереження та невиснажливе використання розглядається як один із пріоритетів у сфері природокористування, екологічної безпеки й охорони природи, невід’ємною умовою збалансованого економічного та соціального розвитку держави.

Івано-Франківська область, зокрема її південно-західна частина відзначається надзвичайно багатим фауністичним складом комах. Ця стаття є підсумком досліджень фауни деяких таксонів комах, зокрема родин *Cerambycidae*, *Carabidae* та роду *Bombus* (*Apidae*), проведених упродовж 2000-2005 р.р. на зазначеній вище території.

Об’єкти та методи досліджень

Дослідження охопили гірські масиви Горган, Черногори, Чивчин та Гриняв, які розташовані у південно-західній частині Івано-Франківської області та 4 адміністративні райони. Рожнятівський район: с. Липовиця, с. Осмолода, м. Рожнятів; Богородчанський район: с. Стара Гута, с. Старуня; Надвірнянський район: с. Бистриця, с. Білі Ослави, с. Зелена, м. Яремча, с. Татарів; Верховинський район: с. Зелене (присілок Шибена), с. Буркут, с. Білоберізка.

Матеріалом дослідження були переважно власні збори авторів і колекційні збори кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника. Для збору комах використовували пастки Барбе-

ра, методи косіння та ручного збору.

Для дослідження видового складу джмелів використовували систему підродів П.Вільямса, згідно з якою підроди *Psithyrus* Lepeletier, 1832 і *Bombus* Latreille, 1802 об'єднані в один рід [10].

Результати досліджень та їх обговорення

Перші згадки про **турунів** (*Carabidae*) західних областей України, і зокрема Карпат, знаходимо у праці А.Завадського [11]. Пізніше в Українських Карпатах працювало багато ентомологів – представників різних країн. Зважаючи на складне історичне минуле, територія регіону вивчена дуже нерівномірно, а відомості про турунів розпорошені у різноманітних українських, польських, чеських, словацьких, угорських та румунських виданнях.

Дослідження турунів природного заповідника „Горгани”, зокрема заповідного урочища „Льми”, до цього часу не проводилося. Лише поодинокі дослідники-ентомологи працювали в сусідніх районах Горган [6; 7; 8].

М.Ломницький двічі досліджував верхню течію ріки Бистриці Солотвинської – у 1877 та 1878 рр. і, крім вивчення іхтіофауни та прямокрилих комах (*Orthoptera*), основну увагу присвятив колеоптерофауні. До нього Горгани або, як він пише, “гори Солотвинські” з колеоптерологічного погляду були зовсім не досліджені. Збори твердокрилих М.Ломницький проводив від Солотвина – Порогів – Гути до вершини гір Сивулі, Високої, Ігровища. Опублікований за результатами досліджень список налічував 48 видів турунів.

У 1880 р. М. Ломницький протягом шести тижнів збирав ентомологічний матеріал у долині ріки Лімниці від Перегінське до колишнього Польсько-Угорського кордону. Основним місцем перебування він обрав присілок Ангелів. У полонини, через погану погоду, М.Ломницький вибрався тільки один раз на декілька днів і відвідав гори Грофу, Канюсяк і Паренки, але найбільше матеріалу було зібрано між Ангеловим і Підлютим [8].

В. Лазарко здійснив у 1939 р. коротку поїздку в Горгани, зібравши матеріал у с. Підлюте, урочищі Мшана та горах Молода й Яйце Перегінське. У цих околицях він виявив 54 види турунів. У двох інших працях він описав нові таксони турунів Горган – *Carabus fabricii ukrainicus* Laz. і з вершини гори Молода – *Leistus ukrainicus* Laz.

Протягом 1989-2002 р. В.Різуном провів комплексне дослідження турунів у природному заповіднику „Горгани” та його найближчих околицях, зокрема масиву гори Довбушанка. Всього за час досліджень В. Різун виявив 107 видів турунів із 38 родів. Таким чином, із урахуванням літературних даних, в Горганах зареєстровано 134 види турунів. Також він описує особливості горизонтального розповсюдження турунів, зокрема порівнюється карабідофауна масиву г. Довбушанки, та й Горган загалом, із фаунами турунів інших гірських масивів Українських Карпат [5].

У наших дослідженнях, проведених у південній і східній частині природного заповідника „Горгани” (заповідне урочище „Льми”) протягом 2000-2002 рр., виявлено 9 нових видів: *Cicindela germanica* L., *C. sylvicola* Dej., *Carabus convexus* F., *C. glabratus* Payk., *C. linnei* Panz., *C. zawadzki* Krtz., *Agonum fuliginosum* Panz., *Curtonotus aulicus* Panz., *Anisodactylus signatus* Panz.

Таким чином, попередній фауністичний список жуків-турунів ПЗ „Горга-

ни” В.Б.Різуна зріс до 116 видів із 40 родів. Найбільшою кількістю видів представлені роди *Bembidion* – 19, *Pterostichus* – 13, *Carabus* – 12, *Nebria*, *Agonum*, і *Amara* – по 7 видів.

Жуки-вусачі (*Cerambycidae*). Згідно з даними літературних джерел та власних зборів для північно-східного макросхилу Українських Карпат відомо 58 видів вусачів, із яких для 54 виявлено нові місця знаходження: *Prionus coriarius* Linnaeus, 1758 – [7] виявлений в с. Зелена (на р. Зубрівка), м. Яремча, с. Старуня, *Rhagium mordax* De Geer, 1775 – [6; 7] с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, *Rhagium inquisitor* Linnaeus, 1758 – [6; 7] с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Буркут, *Oxymirus cursor* Linnaeus, 1758 – с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Буркут, *Pachyta quadrimaculata* Linnaeus, 1758 – [8; 9] с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), с. Бистриця (Вододільний хребет у верхів’ях р. Бистриця Надвірнянська), с. Татарів, с. Зелене (присілок Шибена, потік Погорілець), с. Буркут, *Evodinellus clathratus* Fabricius, 1792 – [1; 6] с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка), м. Яремча, с. Зелене (присілок Шибена), с. Буркут, *Carilia virginea* Linnaeus, 1758 – [2; 6; 8; 9] в с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця) верхів’я р. Бистриця Надвірнянська (с. Бистриця, Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл.), м. Яремча, с. Татарів, с. Зелене (присілок Шибена, Верховинський р-н, Івано-Франківська обл.), с. Буркут, *Acmaeops septentrionis* Thomson, 1866 – с. Зелена (підніжжя г. Поленські, потік Ситний), *Dinoptera collaris* Linnaeus, 1758 – [2; 6; 7; 9]; с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Буркут, *Pidonia lurida* Fabricius, 1792 – [6, 8] с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), с. Бистриця (вододільний хребет у верхів’ях р. Бистриця Надвірнянська), м. Яремча, с. Зелене (потік Погорілець), с. Буркут, *Nivellia sanguinosa* Gyllenhal, 1827 – с. Зелена (долина р. Зелениця), м. Яремча (долина р. Жонка), *Grammoptera ruficornis* Fabricius, 1781 – м. Яремча, с. Зелена (на р. Зубрівка), *Pseudovadonia livida* Fabricius 1776 – с. Зелена (Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл.), *Allostema tabacicolor tabacicolor* Linnaeus, 1758 – [2; 6; 7; 8; 9] с. Волосів, с. Старуня, с. Осмолода, с. Липовиця, с. Стара Гута, с. Зелена (на р. Зубрівка), м. Яремча, с. Буркут, *Judolia sextmaculata* Linnaeus, 1758 – [1; 6] с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча (р. Жонка), *Pachytodes cerambyciformis* Schrank, 1781 – [8; 9]; с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Буркут, *Stenurella melanura* Linnaeus, 1758 – [2; 7; 8; 9,] с. Волосів, с. Старуня, с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка), м. Яремча, с. Татарів, с. Буркут, *Leptura quadrifasciata* Linnaeus, 1758 – [7, 8, 9] с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Татарів, с. Буркут, *Leptura mimica* Bat., 1884 – [7] вид виявлений в с. Липовиця (Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл.), м. Яремча, с. Зелена (на р. Зубрівка), с. Стара Гута, с. Осмолода, *Leptura aethiops* Poda, 1761 – м. Яремча, с. Зелена (на р. Зубрівка), *Anastrangalia sanguinolenta* Linnaeus, 1758 – [2; 6; 9,] с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Буркут, *Anastrangalia dubia* Scopoli, 1763 – [6; 7; 8; 9,] с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Тата-

рів, с. Зелене (присілок Шибена, потік Погорілець), с. Буркут, *Brachyleptura maculicornis* De Geer, 1775 – [8; 9] с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, *Corymbia rubra* Linnaeus, 1758 – [7; 8; 9] с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Татарів (на р. Женець), с. Зелене (присілок Шибена), с. Буркут, *Corymbia scutellata scutellata* Fabricius, 1781 – [7] м. Яремча, с. Зелена (на р. Зубрівка), *Lepturobosca virens* Linnaeus, 1758 – [8; 9] с. Липовиця, с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), с. Бистриця (Вододільний хребет), м. Яремча, с. Зелене (присілок Шибена), с. Буркут, *Tetropium castaneum* Linnaeus, 1758 – [6; 7; 8,] с. Осмолода (на р. Котелець), с. Бистриця (вододільний хребет у верхів'ях р. Бистриці Надвірнянської), с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Буркут, *Tetropium gabrieli* Weise, 1905 – с. Зелена (басейн р. Зелениця), *Tetropium fuscum* Fabricius, 1787 – [6] с. Зелена (басейн р. Зелениця), с. Стара Гута, *Aromia moschata* Linnaeus, 1758 – [7], також виявлений в ок. с. Зелена, с. Білоберізка, *Obrium brunneum* Fabricius, 1792 – с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, *Molorchus minor* Linnaeus, 1758 – [2; 7] с. Липовиця, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, *Rhopalopus hungaricus* Herbst, 1784 – с. Зелена (долина р. Зубрівка), с. Буркут, *Callidium coriaceum* Paykull, 1800 – [1; 6] с. Зелена (на р. Зубрівка та р. Ситний), с. Буркут (ур. Альба), м. Рожнятів, *Callidium violaceum* Linnaeus, 1758 – [6; 7], с. Зелена (на р. Зубрівка), м. Яремча (на перевалі Пересліп), с. Буркут (ур. Альба), *Cyrtoclytus capra* Germar, 1824 – [9] м. Яремча, с. Зелена (на р. Зубрівка), *Clytus arietis* Linnaeus, 1758 – ок. с. Зелена (на р. Зубрівка), *Clytus lama* Mulsant, 1847 – [9] с. Зелена (на р. Зубрівка), *Monochamus sartor* Fabricius, 1787 – [7; 8] с. Осмолода, с. Стара Гута, с. Зелена (басейн р. Зелениця), м. Яремча, с. Зелене (присілок Шибена), с. Буркут, *Monochamus sutor* Linnaeus, 1758 – [6, 8] с. Осмолода, с. Зелена (на р. Зубрівка), м. Яремча, с. Зелене (присілок Шибена), с. Буркут, *Monochamus saltuarius* Gebler, 1830 – [1] с. Зелена (верхів'я р. Зубрівка), с. Буркут, *Acanthocinus aedilis* Linnaeus, 1758 – с. Зелена (на р. Зубрівка), *Acanthocinus griseus* Fabricius, 1792 – с. Зелена (на р. Зубрівка), *Agapanthia villosoviridescens* De Geer, 1775 – с. Зелена (верхів'я р. Зубрівка), с. Буркут (ур. Альба), *Saperda scalaris* Linnaeus, 1758 – [6] с. Зелена (на р. Зубрівка).

Джмелі (*Bombus*). Фауна джмелів Українських Карпат, згідно з літературними даними, налічує 25 види, причому 20 із них виявлено в сучасних зборах [3; 4].

Для північно-східного макросхилу Українських Карпат ми виявили популяції 17 видів джмелів: *Bombus barbutellus* Kirby, 1802 – с. Білі Ослави, с. Гута, с. Зелена (підніжжя г. Поленські); *B. bohemicus* Seidl, 1837 – с. Зелена (басейн р. Зубрівка), с. Осмолода; *B. campestris* Panzer, 1801 – с. Осмолода; *B. distinguendus* Morawitz, 1869 – с. Гута; *B. hortorum* Linnaeus, 1758 – с. Білі Ослави, с. Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма), с. Осмолода, околиці м. Яремчі; *B. hypnorum* Linnaeus, 1758 – с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма); *B. lapidarius* Linnaeus, 1758 – с. Білі Ослави, с. Зелена (басейн р. Зубрівка), ок. м. Яремчі; *B. lucorum* Linnaeus, 1758 – с. Білі Ослави, с. Бистриця, с. Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма, підніжжя г. Поленські), с. Зелене (присілок Шибена),

с. Осмолода, м. Яремча; *B. pascuorum* Scopoli, 1763 – с. Білі Ослави, с. Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма, підніжжя г. Поленські), с. Осмолода, м. Яремча; *B. pratorum* Linnaeus, 1758 – с. Білі Ослави, с. Бистриця, с. Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма, підніжжя г. Поленські), с. Зелене (присілок Шибена), с. Осмолода, м. Яремча; *B. pyrenaicus* Perez, 1879 – с. Бистриця, с. Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, підніжжя г. Поленські), с. Осмолода; *B. ruderarius* Muller, 1776 – м. Яремча; *B. rupestris* F., 1793 – с. Гута, с. Зелена (підніжжя г. Полянські, басейн р. Зубрівка); *B. terrestris* Linnaeus, 1758 – с. Білі Ослави, с. Гута, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма), с. Осмолода, м. Яремча; *B. sylvestris* Lep., 1832 – с. Зелена (долина р. Зубрівка); *B. vestalis* Fourc., 1785 – с. Гута, с. Зелена (підніжжя г. Полянські, басейн р. Зубрівка); *B. wurfleini* Radoszkowski, 1859 – с. Буркут (ур. Альба), с. Бистриця, с. Зелена (басейн р. Зубрівка і р. Зелениця, ур. Ільма), с. Зелене (присілок Шибена).

Висновки

Результатом вивчення фауни деяких таксонів комах, зокрема родин *Carabidae*, *Cerambycidae* та роду *Bombus* південно-західної частини Івано-Франківської області стало виявлення 9-ти нових видів турунів для ПЗ „Горгани”, виявлено нові місця знаходження 54-х із 58 відомих для регіону видів вусачів, та встановлено наявність 17 видів джмелів.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Загайкевич І.К.** Матеріали до вивчення жуків-вусачів (*Coleoptera*, *Cerambycidae*) України // Наукові записки Державного природознавчого музею. – К., 1961. – Т. 9. – С. 52-59.
2. **Загайкевич І.К.** Матеріали о фонових видах усачей (*Coleoptera*, *Cerambycidae*) фауни Українських Карпат // Научные записки Ужгородского Государственного университета. – Ужгород, 1965 – С. 79-80.
3. **Коновалова І.Б.** Фауна джмелів (*Hymenoptera*, *Apoidea*, *Bombinae*) Українських Карпат і Закарпаття та проблеми її збереження // Матеріали міжнар. конф. „Гори і люди (у контексті сталого розвитку)” – Рахів: – 2002. – С. 327-331.
4. **Коновалова І.Б.** Угруповання джмелів (*Hymenoptera*: *Apidae*: *Bombini*) типового лучного біоценозу в середньогір’ї Українських Карпат // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів: 2005. – 21. – С. 109-118.
5. **Різун Б.В.** Туруни Українських Карпат. – Львів, 2003. – 207 с.
6. **Lazorko W.** Die Koleopterologische Fauna des Berges „Jayce Pehinske” und der Umgebung (Ukraine, Karpaten – Gorgany Kette) // Proc. of Shevchenko Scient. Soc. math. phys. and med. section. – 1953. – P. 24-28.
7. **Lomnicki M.** Chrząszcze zebrane w okolicy Stanisławowa // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1875. – T. 20. – S. 154-184.
8. **Lomnicki M.** Chrząszcze zebrane w górach Solotwińskich // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1880. – 14. – S. 3-12.
9. **Lomnicki M.** Sprawozdanie z wycieczki entomologicznej w góry Stryjskie podjętej w r. 1880 // Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej. – Kraków, 1882. – 16. – S. 240-254.
10. **Williams P.H.** Phylogenetic relationships among bumble bees (*Bombus* Latr.): a reappraisal of morphological evidence // Systematic Entomology. – 1995. – 19. – P. 327-344.
11. **Zawadzki A.** Rzut oka na osobliwości we względzie historii naturalnej, widziane

w podróży przedsięwziętej przez Karpaty Stryjskiego i Stanisławowskiego obwodu //
Rozmaitości. – Lwów, 1825. – X. 921. – S. 161-163.